

2021-12-15

Akademikerförbundet SSR
Föreningen Sveriges Socialchefer
Sveriges Kommuner och Regioner

Statsrådet Lena Hallengren
Socialdepartementet

Finansdepartementet

Beredningen av Hållbar socialtjänst (SOU 2020:47)

Sammanfattning

Akademikerförbundet SSR, Föreningen Sveriges Socialchefer (FSS) och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) uppmanar regeringen att prioritera socialtjänsten och höja ambitionen i beredningen av slutbetänkandet Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (2020:47). Vi ställde oss i stora delar positiva till förslagen, inte minst behovet av den omställning av socialtjänstens verksamheter mot en mer kunskapsbaserad, tidigt förebyggande, tillgänglig och hållbar socialtjänst som utredningens förslag till ny lagstiftning syftar till.

Segregation, utsatta områden och gängkriminalitet står idag högt på agendan. Antalet orosanmälningar om barn som riskerar att fara illa har ökat kraftigt. Tilliten mellan människor har påverkats i negativ riktning. Socialtjänsten varken kan eller ska lösa alla dessa problem, men en negativ effekt av en viss samhällelig förändring blir i slutändan många gånger en fråga för socialtjänsten. Både krav och förväntningar på att socialtjänsten genom förebyggande arbete ska vara med och bryta denna utveckling hörs från regering och myndigheter. För att möta dagens samhällsutmaningar behöver därför socialtjänsten prioriteras och ges rätt förutsättningar och resurser.

Slutbetänkandets större förslag bildar en helhet där samtliga delar är beroende av och förutsätter varandra. Vi anser att huvudförslagen behöver införas tillsammans och i sin helhet för att en omställning av socialtjänstens verksamheter ska infrias i enlighet med utredningens intentioner och socialtjänsternas egna önskemål:

- Socialtjänsten ska ha ett *förebyggande perspektiv*,
- socialtjänsten ska *planera sina insatser* inom samtliga verksamhetsområden med fokus på tidigt och förebyggande arbete,
- socialtjänsten ska ges möjlighet att tillhandahålla *insatser utan föregående behovsprövning*, och
- verksamheten ska *bedrivas i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet*.

Vi ser med stor oro på riskerna det kan innebära att bryta ut och genomföra bara delar av förslagen på egen hand. Socialtjänsten behöver bli mer proaktiv och mindre reaktiv och uppfattas som tillgänglig för den som behöver stöd och hjälp. När socialtjänsten ska göra denna omställning måste vi säkerställa att vi gör rätt saker och att det

förebyggande arbete som genomförs möter behoven och ger effekt. Forskningen på området behöver förstärkas för alla målgrupper och möjligheten att behandla personuppgifter för nationell statistik måste utökas.

Akademikerförbundet SSR, FSS och SKR anser att den omställning som socialtjänsten både behöver och vill göra – från dokumentationstyngd reaktiv myndighetsutövning till proaktiva tidigt förebyggande insatser – är att jämföra med omställningen inom Nära vård och att regeringen måste prioritera omställningen av socialtjänsten i lika hög grad.

En översyn av socialtjänstlagen var efterlängad. Det finns hos landets socialtjänster en stor förväntan på att få komma igång med att arbeta utifrån nya förutsättningar. Socialtjänsten står i startgroparna. Vi uppmanar regeringen att förverkliga förslaget till ny socialtjänstlag och ge socialtjänsten rätt juridiska förutsättningar och adekvat finansiering. I ambitionen att nå ett socialt hållbart samhälle måste socialtjänstens arbete med att tidigt och med rätt insatser möta både behov och bryta negativ utveckling hos barn, unga, vuxna och familjer prioriteras. Det kommer hela samhället att tjäna på.

Fördjupning

Ett förebyggande perspektiv

Akademikerförbundet SSR, FSS och SKR anser att socialtjänsten ska ha ett förebyggande perspektiv. Tidiga, lätt tillgängliga och förebyggande insatser kan bidra till att behov av mer ingripande vård- och omsorgsinsatser skjuts fram eller i bästa fall aldrig uppstår. Den enskildes livsvillkor förbättras, de gemensamma resurserna används på ett mer effektivt sätt och sociala problem minskas eller förhindras.

Insatser utan föregående behovsprövning

Vi anser att det är angeläget att utredningens förslag om insatser utan föregående behovsprövning genomförs. Idag får inte socialtjänsten erbjuda individuellt anpassade, riktade insatser till en individ utan utredning och biståndsbeslut. Socialtjänsten har över tid blivit allt mer inriktad på att utreda. Detta har sitt ursprung i detaljreglerande regelverk och ett allt större fokus på dokumentation och tillsyn. Socialtjänstens resurser behöver prioriteras till att utreda de individer som verkligen har behov av det medan andra kan ges mer lättillgängligt stöd. Det är en förutsättning för att socialtjänsten ska kunna satsa mer resurser på tidigt förebyggande insatser, även i ekonomiskt svåra tider. För att det ska fungera måste dock socialtjänsten också utveckla och ha en större kunskap om vad som fungerar och vad som inte fungerar, dvs. vilka insatser som passar att tillhandahålla på det här sättet och som ger avsett resultat. Det handlar också om att socialtjänsten genom att identifiera risker och erbjuda rätt stöd och hjälp tidigt kan motverka och förebygga behov av insatser.

Det måste också vara enkelt för enskilda att söka hjälp när de behöver och vill. Hjälpen måste vara lätt tillgänglig. Ett flexibelt system är till nytta för alla parter, den

som söker stöd likväl som socialtjänsten som har ansvar för att möta upp behovet. För vissa kommer det vara avgörande för att socialtjänsten överhuvudtaget ska nå dem. Det är ett faktum att det idag finns enskilda som är i behov av insatser från socialtjänsten, men som inte ansöker om dem. Det faktum att insatsen kräver en ansökan, utredning och beslut avskräcker vissa från att överhuvudtaget söka hjälp.

Enskilda i behov av socialtjänstens hjälp behöver se på socialtjänsten som ett stöd, inte ett hot i form av myndighetsutövning. Detta är inte minst viktigt i den högaktuella diskussionen om att förhindra nyrekrytering av barn och unga till gängkriminalitet genom tidiga, förebyggande insatser i utsatta områden där tilliten till socialtjänsten är låg.

Vi ser de tidiga, förebyggande och lätt tillgängliga insatserna som ett slags ”första linjens socialtjänst”. Genom att komma in tidigare innan problemen blir för stora frigör vi också resurser som idag läggs på administration och dokumentation. Dessa resurser kan då läggas på de som behöver socialtjänsten allra bäst, de med omfattande problematik som spänner över flera olika områden. I den ”andra linjens socialtjänst” kan dessa personer då få ett samordnat och bra stöd, där socialtjänsten håller i och håller ut och finns kvar över tid.

En kunskapsbaserad socialtjänst

För att socialtjänstens insatser, biståndsbedömda eller icke biståndsbedömda, ska vara hållbara, resurseffektiva och möta invånarnas behov på bästa sätt måste socialtjänsten ges rätt förutsättningar för kunskapsutveckling och kunskapsstyrning. Verksamheterna måste vila på och bedrivas i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. På så sätt utvecklas nya arbetssätt, och insatser och metoder som inte har önskvärd effekt eller vetenskapligt stöd utgår.

För att stärka kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten behövs lagliga förutsättningar på regional och nationell nivå för systematisk uppföljning av verksamheternas målgrupper, deras behov, de insatser som ges och resultaten av dessa. Idag vet vi för lite om bland annat brukarnas problem och behov, liksom om kvaliteten i och resultatet av de stöd och insatser som brukarna får. Vi anser att utredningens förslag om en ny lag om socialtjänstdataregister är ett viktigt första steg för att främja bästa möjliga kunskap inom socialtjänstens verksamheter. Det är därför avgörande att regeringen skyndsamt bereder utredningens förslag och beslutar om en ny lag om socialtjänstdataregister.

Den regionala nivån i form av de regionala samverkans- och stödstrukturerna (RSS) är en av förutsättningarna för en långsiktig och effektiv kunskapsstyrning. RSS bör säkras genom lagstiftning som ger utrymme för anpassning till lokala behov och förutsättningar. Kunskapsstyrningen behöver bli tydligare och mer tillgänglig för landets kommuner, det nationella stödet kring vilka insatser och metoder som är lämpliga att använda behöver stärkas och kunskapsluckor behöver fångas upp för att identifiera nya forskningsområden.

Planering av insatser

Att planera insatser för enskilda inom samtliga verksamheter och göra det med fokus på tidiga, förebyggande insatser och vilka insatser som bäst lämpar sig att ge utan föregående behovsprövning kan bli ett viktigt verktyg för socialtjänsterna att på bästa sätt möta invånarnas behov. Det blir också ett sätt att synliggöra socialtjänstens breda arbetsfält och behovet av att andra aktörer, inte minst regionen och statliga myndigheter, samverkar med relevant kunskap och insatser.

Stöd till omställningen av socialtjänsten

För att kunna möta dagens och framtidens behov i befolkningen ser vi att socialtjänsten måste förändras. Det krävs kunskapsbaserade arbetssätt som följs upp och utvärderas. Det krävs även tidiga förebyggande insatser för att i mer flexibla, öppna och lätt tillgängliga former, såväl fysiska som digitala, möta människor och bygga tillit. En sådan omställning kommer att bli en utmaning för landets socialtjänster.

Förtroendevalda, chefer och medarbetare kommer att behöva genomgå något som liknar ett paradigmskifte, en kulturell, kunskapsbaserad och praktisk förändringsresa. Socialtjänstens verksamheter kommer att behöva skifta fokus från reaktiv myndighetsutövning till tidiga förebyggande insatser innan sociala problem har befästs, med följd att personal behöver utbildas och ställas om mellan verksamheter. Nya arbetssätt, metoder och samverkansformer för planering av insatser inom samtliga verksamheter kommer att behöva tas fram och implementeras. Verksamheterna kommer att behöva ställa om från metoder och insatser utan evidens eller systematiskt uppföljd erfarenhet, till att bedriva verksamhet i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Socialtjänsten kommer därutöver att behöva ta ett större ansvar för hur socialtjänstens insatser ska komma enskilda till godo på ett tidigt, lätt tillgängligt, jämlikt, jämställt och likvärdigt vis. Det ligger också i linje med socialtjänstens nuvarande uppdrag. På så vis stärks den enskildes självbestämmanderätt och integritet, och individens egna resurser frigörs och utvecklas.

För att kunna göra omställningen till en hållbar socialtjänst bedömer vi att det behöver tillföras resurser till socialtjänsten. För närvarande pågår arbetet med en omställning till Nära vård, bland annat genom en överenskommelse mellan regeringen och SKR. Syftet är att stödja utvecklingen i regioner och kommuner mot en nära och god vård genom en förflyttning från reaktiv vård till att allt mer proaktivt stödja hälsa i människors vardag. Socialtjänstens omställning från reaktiv myndighetsutövning till att arbeta allt mer proaktivt med tidigt förebyggande, lätt tillgängliga och kunskapsbaserade insatser innebär en motsvarande förflyttning.

Regeringen anser att statligt stöd är ett viktigt verktyg för att omvandla regeringens politik till verklighet i kommuner och regioner när det gäller Nära vård. Akademikerförbundet SSR, FSS och SKR uppmanar regeringen att med långsiktiga medel prioritera också omställningen av socialtjänsten.

Akademikerförbundet SSR

Heike Erkers, förbundsordförande

Sveriges Kommuner och Regioner
Beredningen för socialpolitik och individomsorg

Arion Chryssafis, ordförande

Föreningen Sveriges Socialchefer

Monica Persson, ordförande